

Forord

Blik på film.

Tilskuerens blik på film. Skuespillernes blikke i filmen. Og filmens blik tilbage på beskueren. Filmiske øje-blikke. Filmrepræsentationernes og filmæstetikens organisering af blikket og positionering af tilskueren. Det *mandlige blik*. Det *kvindelige blik*. Voyeuristiske blikke. Fetichistiske blikke.

Det er nogle af de termer og temaer, der har tegnet filmteorien i de seneste år. Ikke mindst inden for psyko-semiotisk filmteori, feministisk filmkritik og omkring tidsskriftet *Screen*. Hvor man særlig har interesseret sig for, hvordan forskellige filmiske udtryk og æstetiske retninger tilbyder forskellige blikke, se-måder og identifikationsmuligheder og dermed også forskellige subjektpositioner for beskueren. Og hvor de feministiske filmteoretikere specielt har undersøgt disse blikkes og identifikationsmuligheders kønnede karakter samt den filmiske repræsentation af kvinder.

Og det er nogle af disse betragtninger af film, der tages op i dette temanummer af *K&K*: »Blik på film«. Gennem fem artikler om film, filmteori og filmfiktion. Hvor der særlig fokuseres på: melodramaet, 'kvindefilm', den 'gotiske film' og *horror-* og 'splatter'-filmen. I en art filmanalytikernes *blik på film*.

Mary Ann Doane indleder temanummeret med betragtninger over »Melodrama og Forskel«. Hendes hovedsynspunkt er, at teori nødvendigvis medfører abstraktion. Og at denne teoretiske abstraktion på den ene side kan indebære gevinster. Feminismens insisteren på abstraktionen 'kvinden', der udvisker alle konkrete kendetegn hos forskellige kvinder, og dermed gør det muligt at opfatte kvinder som en gruppe med sin egen specificitet, har således haft en afgørende politisk kraft. Men teoriens abstraktionsproces kan på den anden side også medføre tab. Et tab af distinktioner, af forskel. I første halvdel af essayet beskriver Doane dette tab i forhold til *det æstetiske* og i forhold til udviklingen af en feministisk æstetik. Og i anden halvdel forfølger hun det i forhold til feministisk politik. Hvor feminismens insisteren på abstraktionen 'kvinden' siges at have udvisket forskelle i race, klasse, nationalitet og historisk specificitet.

Feministiske filmteoretikere - heriblandt Mary Ann Doane - har hyppigt kritiseret den franske psyko-semiotiske filmteoretiker Christian Metz og andre inden for samme tradition for ikke at beskrive tilskuerpositionen som en kønsbestemt position og dermed også for at overse kvindebilledets betydning. En anden fremstående feministisk filmteoretiker, Kaja Silverman,

har i en mere subtil læsning af Metz vist, at hans teori kan forstås som en teori om den mandlige tilskuerposition, der også kan forklare kvinderepræsentationen i klassisk film. I artiklen »Blik og billede, repræsentation og position« argumenterer Vibeke Pedersen - bl.a. inspireret af Silverman - for, at Metz' teori tillige kan bruges til at forklare den kvindelige tilskuerposition, dvs. hvordan kvinder faktisk positioneres som tilskuere i klassisk film. Ligesom den kan forklare den imaginære forestilling i kulturen om den kvindelige tilskuer som overidentificeret, opslugt, udistanceret.

Doane og Silverman udgør også det teoretiske afsæt for den næstfølgende artikel, hvor Anne Jerslev peger på, at Hollywood-narrationen på ingen måde er i stand til entydigt at konstruere et 'mandligt' kontrollerende blik og en mandlig tilskuerposition, men snarere må forstås som ambivalent. Under overskriften »George Cukor's *Gaslight* og det mødrene rum« går hun derefter ind i en næranalyse af Cukors film *Gaslight* fra 1943 og diskuterer den bl.a. som en film, der som følge af sin genre - den gotiske film eller *the paranoid woman's film* - er struktureret omkring symboliseringen af moderen. Jerslev argumenterer her for, at den angstfyldte position, som filmen placerer sin tilskuer i, har med dette psykiske kompleks at gøre, samt at det i samme grad er manden som kvinden, der er paranoid i denne *paranoid woman's film*. Endelig diskuterer hun i polemik med Doane den mandlige hovedfigurs funktion i den gotiske fortælling.

Mens de tre første artikler primært orienterer sig mod filmtekstens niveau og beskæftiger sig med de forskellige positioner, teksten tilbyder den abstrakte *seer*; så repræsenterer det næste bidrag en tradition, der snarere orienterer sig mod det konkrete empiriske *publikum* og mod den kulturelle og historiske kontekst, den faktiske mediereception indgår i. I »Unge kvinder og store følelser: Modernitet, melodrama og pubertet« analyserer Kirsten Drotner forholdet mellem kvindelig pubertet og unge kvinders foretrukne fortælleformer. Og hun hæfter sig her ved melodramaets vedvarende popularitet som moderne fiktionsform, der forklares ved, at det romantiske melodrama som narrativ form og som æstetisk udtryk med speciel tydelighed gennemspiller unge kvinders sociale og psykologiske konflikter i moderniteten - og som sådan udgør en specifik kvindelig fortælleform.

Det enlige mandlige blik i denne synskreds tilhører Claus K. Kristiansen. Og det retter sig mod 'splatter'-filmen. Som genre og som æstetisk fænomen. I en psykoanalytisk og psykosemiotisk inspireret analyse læses 'splatter'-filmen her bl.a. som en tematisering af *den onde krop*. Hvor det kropsbillede, der gøres til genstand for de voldsomme opgør, specielt er den tæmmede og disciplinerende krop, som er i tjeneste hos det moderne sammenhængende, enhedslige og individuelle subjekt, der har fuld kontrol

over sig selv og - netop - sin krop. Og som hos Drotner tematiseres også her det æstetiske udtryk og den narrative form i forhold til den primære publikumsgruppe blandt teenagere og de særlige - i dette tilfælde mandlige - pubertets-konflikter.

Tre af bidragene i denne temasektion - Doanes, Jerslevs og Drotners - er reviderede udgaver af foredrag holdt under seminaret »Emotionalitet og populærkultur« på Københavns Universitet, maj '90. Redaktionen takker seminarets arrangør, Kirsten Drotner, for hjælpen med at formidle kontakter og fremskaffe manuskripter.

I *K&K* '67 anmeldte Jørgen Dines Johansen afhandlingen *Ødipuskomplekset* af Ole Andkjær Olsen. I debatsektionen i dette nummer af *K&K* bringer vi Andkjær Olsens replik til anmeldelsens kritikpunkter. Under overskriften »Ødipus-teoriens ajourføring« uddyber han sit forslag til en sammenhængende reformulering af Ødipus-teorien ved at kommentere spørgsmål som: forståelsen af begrebet *Ødipus-kompleksets almene type, seksualitetens placering i den reformulerede teori, samt Ødipus-kompleksets forklaringsgrundlag.*

Og i *K&K*'s anmeldelsessektion behandler Ove Christensen i en samleanmeldelse tre nye bøger om og delvis af Walter Benjamin: Tore Eriksens m.fl. (red.) *Tankestreger*, Henning Golbæks *De tavse sirenes sang* og Tore Eriksens (red.) *Walter Benjamin - Oversat*. Og gør sig i den forbindelse - delvis i forlængelse af de behandlede bøger selv - tanker om den markante interesse, der aktuelt bliver Benjamin og hans tænkning til del. Charlotte Engberg anmelder Alice Andersens bog *Kønnenes æstetik - bidrag til en »betydelse« af kvindeligheden* under overskriften »Billedstormer«, idet hun bl.a. tager sit udgangspunkt i de forestillinger om 'det maskuline blik', den 'mandligt imaginerede kvindelighed', 'kvindebilledet' - og (billed)stormen på samme - der har været rådende inden for kvindebevægelsen. Og endelig anmelder Anne Birgitte Richard 2. bind af *Norsk kvinnelitteraturhistorie*.

Red.